

^vŠOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pol poli in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 1 fl. 36 kr. brez pošte.

Číslo 4. V torek 24. januarja 1854. III. tečaj.

Ljubi moj Tonček!

Tonček, tako Tebe, pridni Šolski prijatelj per nas imenujemo in kličemo. Tukaj ti nekaj pišem, preberi, pretehtej in izberi, morde je ali bo kaj za Te, — ker veliko potrebuješ, ker pridno in hitro po svetu hodiš.

Prelepo so že večkrat učeni, znajdeni in za osrečenje mladosti goreči gospodje pisali in priporočevali, kako dobro in potrebno je, de se mladost posebno na kmetih sadjoreje djansko uči, — ni mi toraj treba od tega več govoriti. Saj ja tudi vsak lahko spozna, de sadjoreja, kakor koristna je za človeško telo, tako koristna je za omiko duha; priden sadjoreček se bo z drugimi od sadja rad pogovarjal in s tim pogovorom marskako nepotrebno, škodljivo govorenje odverniti itd. Sadjorejčik ali tudi sadjorejka ve, koliko truda in skerbi je, predin drevesce sad prinese, — ker to ve, ne bo lahkomišljeno drugim per drevesih škode delal itd.

Skušnja uči, de se mladost sadjoreje prav rada in z veseljem prime; ker je pa vendar mladina nestanovitna ni lahkomišljena, in se zato marskakiga dela kmalo naveliča, bi bilo dobro, de bi se posebno za to tako koristno delo še posebno unemala. To bi se zgodilo, ako bi se per tem delu skupej kaka vesela zapela. Kar se človek z veseljem navadi, to z veseljem dela, z veseljem se na delo spomni. Ako ti je všeč, priserčni moj Tonček! Ti podam tukaj pesmico, ktera je na laš zato narejena. Ne dolgo kar mi jo je prijatelj moj in mladine ljubitelj zato naredil, ktero prepevamo, še bolj veselo pa spomlad na vertih prepevali skupaj bomo.

Pridni sadjorejčki.

Le urno, le urno tecimo,	K' je delo z veseljem končano,
Sestrice in brati mladi!	Jo mahamo s petjem damu;
K drevescam pogledat hitimo,	Pa pros'mo, de kar je dognano,
Kako se že z njimi godi.	Zročeno naj bude Bogu:
O lepo, prelepo vse rase —	On daj nam, de dežek polije
Zahvala bod' ljub'mu Bogu!	Pohlevno nam drevje mlado,
On, k' tudi živali napase,	Pa toplo spet sončice sije,
Po drevju bo dal nam sadu.	De raslo, rodilo vse bo!

Veselo nam tički pojejo,	Mi vsi smo dreveščam enaki
Živina veselo skaklja;	Vsajenim od sam'ga Boga —
Tam pisane rožce čvetejo,	Le vselej naj bodemo taki,
In tukaj vodica šumlja.	Ki On jih naj rajši ima;
Vse slajša per drevju nam delo,	De z zemlje nevarniga kraja
Ga cepit in snažit in plet;	Nedolžne in čiste predjal
Lotimo se ga veselo,	Bo vse nas v nebeški vert raja,
De raslo lepo nam bo spet!	In krono tam večno nam dal!

Ogrej Tonček! učitele in učence za sadjorejo.

Poprašaj, kako kdo s posebnim pridam in vspeham sadjorejo uči, kako bi se več storiti zamoglo. Morde lepe odgovore dobiš. *)

Narodski običaji v Železnikah.

3. Sv. trije kralji.

K novemu letu in sv. trem kraljem na večer se napravi 5 fantov, okol 10 do 16 let starih, v lepe bele oblačila, čez rame do pers imajo rudeče čezramnike in na glavo si postavijo lepe pomalane kape, v katire prav umetno postavijo prižgano luč, kar se prav lepo poda. Imenujejo se: prvi *Gušper*, ki ima tud z

*) Sadjo- in sviloreja ste na vse strani imenitne reči. Zatorej je tudi pred kratkim visokovr. Brixenski konsistori sadjo- in svilorejo vsim učiteljem in mladini po pastirskem listu priporočil. Tudi mi to živo živo spoznamo. Pa eden človek sam ni za vse — ne ve vse, ne more vse. Serčno radi in hitro bomo pa natisnuli, kar nam kdo pošle, našo mladino za to imenitno reč spodbuditi; prosimo!

kake bele kože brado narejeno, drugi *Milhar*, in tretji *Boltižar*, kateri poslednji si obraz tako z kakim črnilom pomaže, da se od pravega zamorca clo nič ne loči. Ne vidi se mu družega belega, ko blišeče oči in beli zobje. Četrti fant predstavi kralja *Herodeža* in peti predstavi *Angela*. Da se eden od drugega ločijo, ima *Gašper* namalanega na kapi kralja *Gašperja*, ki klečé pred *Mario* z detetom na ročji daruje miro; *Milhar* kralja sv. *Milharja*, ki daruje kadilo, in *Boltižar* kralja sv. *Boltižara*, ki daruje zlato. *Herodež* ima namalanega *Herodeža* kralja, ki ošabno na prestolu sedi in *Angel* lepega angela v svitlih oblakih. — Kralji imajo dolge romarske palice v rokah, in *Herodež* navadno kaki snopek iz cvetlic v znamnje kraljevega žezla. Eden nosi z njimi na dolgi palici prav umetno napravljeno papirnato zvezdo, katero z tanko nitiko okoli suka. Tudi v zvezdi gori luč. Ko zdravo *Mario* odzvoni, začnejo hoditi kralji po hišah. V izbo stopivši željijo hišnim glasno: Dober večer, se ravno v sredi izbe v podolgasti venc vstopijo in vsi glasno zapojejo :

Tu so prišli kralji trije

Kralji trije

(*Gašper*, *Milhar*, *Boltižar*) *dvakrat*

Vam darujejo Jezusa

Oj Jezusa

(*Tega* kralja nebeškega) *dvakrat*

Ki stvaril je nebo n' zemljo

Nebo n' zemljo

(Človek' je dal dušo n' telo) *dvakrat*

Zdaj začnejo precej glasno med saboj naslednje pogovore :

Boltižar (proti *Gašperju*): Kraljeva svitlost! od kod ste Vi?

Gašper (proti *Boltižaru*): Mi smo, kjer solnce gor gre, *Gašper* imenovan; kraljeva svitlost, od kod ste pa Vi?

Boltižar. Mi smo, kjer solnce na poldan stoji, *Boltižar* imenovan (in proti *Milharju*) kraljeva svitlost, od kod ste pa Vi?

Milhar. Mi smo tisti, kjer solnce dol gre, *Milhar* imenovan.

Gašper. Bog oče stvarnik hotel, da jest, ta nar starejši, ta nar modrejši, nar prvi Jezusu k ofru šel.

Herodež. Kaj Vam pravim, kralji trije, kam ste se vi naredli?

Milhar. Mi smo se naredli v to mesto Betlehem.

Herodež. Kaj Vi iščete?

Milhar. Mi iščemo novorojenega kralja, se nam je v jutrovi deželi ena zvezda prikazala, gor je zapisano, da se je en kralj rodil, en kralj čez kralje, nebo in zemlja je njega.

Herodež. Jest sim en kralj, zemlja in nebo je moje.

Angel (Herodežu). Je blo, pa ni več, daj ti to meni, kar tebi ne sliši, (pri tih besedah mu žezlo, kraljevo pravico, iz rok vzame.)

Herodež (Kraljem): Kaj Vam pravim, kralji trije, pejte v to mesto Betlehem, novorojenega kralja iskat, in kadar ga najdete, pridite men' povedat, da tud jest grem njemu darovat.

Angel (Kraljom). Kaj Vam pravim, kralji trije, nikar Herodeža ne poslušajte, kar Herodež govori, ni res, jest sim poslan angel z nebes, kar povem, je vse res, veliki čudeži so se godili na firmament', ena zvezda le lepo zasvetila, se pa spet skrila, k'se Vam zopet ta zvezda prikaže, pejte za njo, kadar novorojenega kralja najdete, mu darujte, potem se po drugem potu obrnite nazaj v svojo domačo deželo.

Kdaj zapojejo še kako božično, novoletno al sv. treh kraljev pesem, in potem, ko se jim precej dober dar, navadno v denarjih da, odidejo naprej po hišah. Ta navada je pri nas silno stara, nar starejši ljudje ne vedo nič od nje začetka, tud je spominja vredno, kako fantje ta običaj od nekdej na neko pravico („kraljestvo“ imenovano) opirajo, po kateri nikogar v versto „kraljev“ ne vzamejo, če pravice od svojega sprednika ne kupi al tudi v najem ne vzame.

Narodski običaji med Slovenci zlo hirajo, deloma z pozabljivosti, deloma tud skoz zatiranje. Rodoljubi! pero v roke, da saj v spisih ohranimo šege naših pradedov prihodnim vnukom.

J. Levičnik.

Pravičen se tudi svojega živinčeta usmili.

Kalabrezki vojvoda *Karol* je hodel v Neaplu vsak dan k seji v sodišče. Da vsak, kdor s njim govoriti hoče, lahko k njemu priti more, da zvonaj na zid zvonček obesiti in čveženj nad duri

peljati. Kdor taj požvenklja, se mu morajo otvoriti duri. Enbart pocingla, pa nihče ne pride do vojvoda, torej zapove pogledati, kdo je pozvonil. Primeri se, da se star konj v čveženj zadene in požvenkla. Vsi se smejajo. Vojvoda, vpešanega, medlega konja zagledaje, vpraša, čigav da je? Pride na den, da je konj nekega bogatinca, nar slavitejšega od gospodov v deželi.

Vojvoda zavkaže, da ima k njemu priti, ter ga bara, ali je ti konj nekdam za kaj bil in mu pridno služil? „Da, dober in prav priden konj je bil“, reče gospod. „Kako pa, da ga sadaj v nemar in revnega okoli tavat pustiš“ vpraša vojvoda? „Premili gospod vojvoda, reče vlastnik, kljuse ni več za kej, torej bi zaveržen denar bil, ki bi ga na konja obrnul.“ „Tako! še potrebne piče vbogi živini ne privošiš, ki ti je vender nekdam zvesto služila“, zaverne vojvoda? Nehvaležnik, pelji konja domu in poplačaj ga za njegovo zvesto službo, sicer tresi se, moja nar hujša jeza te bo zadela.“

Ali bi le tudi, ko bi kak star učitel pomoči pocinglal, vslišan bil?

P. Musi.

Listonoša.

Od Horvatske meje. Domorodcu se širi serce radosti, ker tako pridno napreduje naše slovstvo. Prav veliko že ima iskrenih ljubiteljev, pa tudi ne pomanjka — nasprotnikov med domačimi. Pa taka je že od negdaj bila, in bo, dokler se svet neporuši. Vsak začetek je težek, in vsaka dobra reč ima svoje sovražnike. Nemcom se je tudi ne boljše godila, kadar so se lotili domačega slovstva. Celo kralji so čertili nemške spisatelje. Sicer umen in moder pruski kralj Miroslav II. je le čislal francoske spisatelje, in sam po francosko pisal, nemškega pravopisa se je nigdar ne bil naučil. Domorodci se niso bali takih zadržkov, ampak so pridno delali in se trudili v svoji veliki in sveti nalogi, in glej! Kako lepo zdaj cveti slovstvo nemško, in pridiga nam Slovencom djansko, ne opešati v začetem poslu in ne obupati nad dobrim uspehom. Začetek je težek, vendar se je že veliko dognalo v kratkih letih, in to ravno krepči našo nado, da se bo prihodnič še več in koristnejših zakladov na svetlo spravilo.

Kar je prej ne bilo slišati, se zdaj v šolah vadi naša mladost z dobrim uspehom slovenščine, in kadar bodo toti mladenči, že zdaj s posebno ljubeznijo do mile domovine nadahjeni, samostalni in skušeni moži, koliko dobrega se bo tedaj imelo pričakati od njih za izobraženje narodno! Zbujen duh nemore počivati.

Koliko so „Novice“ storile, se skoro ne more dopovedati. Tudi „družtvo sv. Mohora“ razteguje svoje ude skozi bolj in bolj, in zmirom jemlje več domorodcov v svoje sladko krilo, in obeta veliko zlahnega sadu. Zato je živo treba, da ga podpiramo, vsak po svoji moči, da se napravi „matica“, in se mu tako prihodnost zagotovi. Oh žalibože! da mnogo naših družtvenikov ima dobro voljo, pa malo sredstev. Zato naj bi taisti, ktere je Bog tudi z zemeljskim blagoslovil, nekaj od svoje obilnosti žertvali za srečo in omiko našega naroda, in se ozirali v svojih oporokah *) na „družtvo sv. Mohora“, ker njih spomin bo ostal, in to, kar družtvu darujejo, njim bo dopernašalo dobre obreste v unem življenji, ker po dobrih knjigah, kterim so na svetlo pomagali, se jih veliko zna pobolšati, in njim v nebesa pomagati. Dobre knjige razsvetlujejo um, in gibljejo k dobremu voljo.

Večbart prašajo na smert boleni duhovnike, kako bi s svojim premoženjem zravnali? Oh! da bi ti nepozabili našega „družtva“, da se mu tudi nekaj zapiše.

Nekteri bi radi nar boljše sporočila storili, pa se ne domislijo vsega, posebno takih naprav ne, ki so nove, zato nje opomniti, mislim, krivo ne bo, in to je vzrok mojega spisa.

J. T.

Drobtinčice.

* C. k. ministerstvo za uk je za *serbsko* (gerško nezjedinjene) ljudske šole nov *slovkovar* (fibel) vpeljalo. Poprej so njih šolske knjige bile tiskane v staroslovensko - cerkovnem jeziku,

*) Leta 1828 je čast gosp. Antonín Hanikyr, duhoven budevovické škofije, 1000 fl. daroval in tako družtvo sv. Janeza Nepomucenského osnoval. Družtvo izdaja dobre knjige v českem jeziku, šteje veliko tavžent družtvenikov, ima bogato matico in donaša veliko lepege sadja: iz malega rase veliko. — 1160

kterega ljudstvo ne govori. Ovi slovkovar je pa tiskan v novo-serbskem jeziku, ki ga ljudje sedaj govoré; le na strani je tudi staroslovenščina pritisnjena. Šole bojo gotovo več sadja obrodile. Dobro! —

* „U ljudskej šoli, piše „Oesterr. Schulfreund“, se ima učiti: kerščanski nauk, petje, telo- in dušoslovje; poznanje tiste države, kjer učenec živi, dogodivščina, slovnica, prirodopis in rajtanje.“ K temu pristavi čast. vredništvo imenovanega minister-skega časopisa: „Vse to le v maternem jeziku.“ — Poslušajte slovenski učitelji!

* Za vrednika horvatskega časopisa: „Neven“ in zraven tudi za tajnika Matice Zagrebske je izvoljen gosp. Jos. Praus, bivali urednik časopisa: „Südslavische Zeitung.“ Nevena vsak Slovenec lahko zastopi; za to si ga naj tudi mnogo Slovincov naroči; nikogar ne bode grevalo. Neven izhaja v Zagrebu vsak teden celo polo in velja za pol leta po pošti 2 fl. 30 kr. sr.

◊ Slovensko slovstvo se od dne do dne lepše razvija, vseh strani se trudijo blagomisleči Slovenci za napredek in razsvitle-nje našega milega naroda.

Naš preslavni domorodec gosp. Fr. Miklosič, rektor magni-ficus Dunajskega vseučilišča, ravno sestavlja slovensko berilo za VI. gimn. razred, tako da ga smemo do prihodnega šolskega leta gotovo pričakovati. Tako nam naši nasprotniki ne bodo mogli očitati, da nimamo pripravnih šolskih bukev. — Ravno tako pride te dni na svetlo drugi pomnoženi natis, „staroslovenke slovnice“, od g. Miklosiča, ktere vsem Slovincem na serce priporočamo. Staroslovenščina je podloga slovenskega nauka. — Od ravno tega pisatelja imamo tudi pričakovati „staroslovensko berilo“, kte-rega smo doslej močno močno pogrešali. Slava in hvala gosp. pisatelju.

Drobtince za novo leto 1854 s podobo sv. Heme ozaljšane pridejo te dni na svetlo. Gotovo ne bodo za prejšnimi tečaji za-ostale.

Glasnik slovenskega slovstva bo gotovo do konca februarja donatisnjen.

Izverstni slovenski pisatelj g. prof. *K. Robida*, je ravno dokončal prav koristno delo pod naslovom: *Domači zdravniki v navadnih boleznih človeka*, ki pride še tega polletja v g. Leonovej bukvarnici v žepnej obleki na svitlo. To bo sopet knjiga, da je zlata vredna. Verh tega je začel nevtrudljivi g. prof. še drugo koristno delo izdelovati, katero bo tudi še to zimo dokončano.

Da bo g. *Vodnikov slovenski slovar* s pripomočjo milostlj. Ljubljanskega knezoškofa v natis prišel, gotovo vsacega Slovenca s priserčnim veseljem navdaje.

Verh tega se tudi drugod neprenehoma dela na našem slovenskem polji. Ljubi bratje! ali ne napredujemo?

* Prof. *Mažuranič* v Zagrebu je sobral rokopise starih jugoslavenskih pesnikov, njih število je narastlo že do 200.

„V *Koprivnici* na Horvatskem so dobrovoljci igrali veselo igro: „Ljubomorna žena“, je nek vsim močno dopadla. Ravno tako so tudi v *Zemuni* tudi dobrovoljci v serbskem jeziku igrali žalostno igro: „Miloš Obilič“ od J. S. Popoviča. Toliko ljudi se je snidlo, da jih veliko prostora ni več dobilo.

* Knez *Niko Pozze di Sorgo*, ki sedaj na Dunaju živi, ima še čez 30 rokopisov raznih imenitnih Dubrovčanov (*Ragusanov*), od katerih jih do 15 še tiskanih ni. Ta gospod je volje, te rokopise komu od književnih zavodov v Zagrebu darovati.

Društvo sv. Mohora.

* Dalje so pristopili p. n. gospodi: 878. Čebul Blaž, učit. v Olimj; 879. Skubl Jož., fužinar v Bliberci; 880. Majcen Jož., učit. pri sv. Bolfenku; 881. Kosterwein Jur., kapl. pri sv. Ant. v slov. gor. 882. Vuk And., kapl. pri sv. Trojci; 883. Terstenjak Jož., duh. sekovs. škofije; 884. Hollbar Mih., fajm. v Vitrinji; 885. Polič Drag., podžupnik v Juniku.

Odgovorni izdaj. in vredn. A. Elnšpieler. Natisnil J. Leon u Celovcu.